

STATUS PRAWNY DZIENNIKARZA

redakcja naukowa
Wojciech Lis

MONOGRAFIE LEX

LEX

a Wolters Kluwer business

STATUS PRAWNY DZIENNIKARZA

redakcja naukowa
Wojciech Lis

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Stan prawny na 15 marca 2014 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Ewa Nowińska

Dr hab., prof. KUL Paweł Fajgielski

Redakcja serii

Janusz Barta

Ryszard Markiewicz

Alicja Pollesch

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Ewa Wysocka

Łamanie

Wolters Kluwer

Układ typograficzny

Marta Baranowska

.....
Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących
im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej
w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło.
A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.
.....

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ

Więcej na www.legalnakultura.pl

POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN 978-83-264-3250-7

ISSN 1897-4392

Wydane przez:

Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 9

Wstęp / 13

Rozdział I

Determinanty działalności dziennikarza / 15

Wojciech Lis

Pojęcie dziennikarza na gruncie prawa prasowego / 17

Michał Drożdż

Status dziennikarza w świetle etyczności mediów / 39

Jacek Sobczak

**Zawód dziennikarza w optyce Europejskiego Trybunału
Praw Człowieka. Między idealistycznym a realistycznym
paradygmatem wolności prasy / 61**

Ireneusz C. Kamiński

**Uprawnienia i obowiązki dziennikarskie w orzecznictwie
Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / 99**

Rozdział II

Wykonywanie zawodu dziennikarza / 127

Ewa Ferenc-Szydełko

**Status prawny dziennikarza w polskim i czeskim
prawie prasowym / 129**

Paweł Nowik

Specyfika zatrudnienia dziennikarzy / 142

Anna Młynarska-Sobaczewska

Charakterystyka zawodu dziennikarza na tle zawodów regulowanych / 167

Joanna Taczkowska-Olszewska

Zawód dziennikarza na tle charakterystyki zawodów regulowanych, w tym wolnych zawodów i zawodów zaufania publicznego – ujęcie teoretyczne / 197

Rozdział III

Prawa i obowiązki dziennikarza / 247

Tomasz Sienkiewicz

Prawo dziennikarza do uzyskania informacji publicznej przetworzonej przez urząd / 249

Lucyna Szot

Zasada szczególnej staranności zawodowej / 289

Lidia K. Jaskuła

Wolność działalności dziennikarskiej w perspektywie zjawiska mowy nienawiści (wybrane aspekty prawne) / 315

Artur Ozimek

O prawach dziennikarza w postępowaniu karnym w aspekcie praktycznym / 344

Grzegorz Tylec

Obowiązek zachowania tajemnicy wynikający z przepisów prawa autorskiego / 365

Bogusław Kosmus

Co dalej z odpowiedzialnością prasową? Perspektywy rozwoju instytucji prawnej / 376

Rozdział IV

Granice wolności dziennikarza / 405

Elżbieta Czarny-Drożdziejko

Bezprawność naruszenia dobrego imienia w ramach działalności prasowej na gruncie prawa cywilnego / 407

Krystyna Święcka

Środki ochrony dóbr osobistych / 439

Joanna Misztal-Konecka

Postępowanie cywilne w sprawach z zakresu prawa prasowego / 465

Grzegorz Jędrejek

Legitymacja procesowa w sprawach cywilnych związanych z opublikowaniem materiału prasowego / 507

Igor Zgoliński

Kilka uwag na kanwie odpowiedzialności karnej dziennikarza z tytułu publikacji materiałów prasowych / 529

Monika Bartnik

Odpowiedzialność karna dziennikarza w świetle ustawy – Prawo prasowe (wybrane zagadnienia) / 548

Wykaz skrótów

Akty prawne

- EKPC** Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- k.c.** ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121)
- k.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- Konstytucja RP** Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p.** ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
- k.p.a.** ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 267 z późn. zm.)
- k.p.c.** ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k.** ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)

- k.s.h.** ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.)
- k.w.** ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 482 z późn. zm.)
- MPPOiP** Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
- pr. aut.** ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.)
- pr. pras.** ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)
- regulamin urzędowania sądów powszechnych** rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 lutego 2007 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 259)
- u.d.i.p.** ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. Nr 112, poz. 1198 z późn. zm.)
- u.k.s.c.** ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 90, poz. 594 z późn. zm.)
- u.k.z.n.** ustawa z dnia 18 marca 2008 r. o uznawaniu kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Dz. U. Nr 63, poz. 394 z późn. zm.)
- u.z.n.k.** ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1503 z późn. zm.)

Czasopisma i zbiory orzecznictwa

- Biul. PK** Biuletyn Prawa Karnego

CzPKiNP	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
M. Praw.	Monitor Prawniczy
NP	Nowe Prawo
OSA	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNAPIUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC-ZD	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór Dodatkowy
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karno i Wojskowa
OSNP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNPG	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
Pal.	Palestra
PiP	Państwo i Prawo
PIPWI UJ	Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PPP	Przegląd Prawa Publicznego
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
PS	Przegląd Sądowy

RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
St. Praw.	Studia Prawnicze
WPP	Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNUJ PWiOWI	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej

Organy orzekające i inne

ETPC	Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu
NSA	Naczelny Sąd Administracyjny
RPO	Rzecznik Praw Obywatelskich
SN	Sąd Najwyższy
TK	Trybunał Konstytucyjny
WSA	wojewódzki sąd administracyjny

Wstęp

Dziennikarz odgrywa szczególną rolę, nie tylko jako osoba przekazująca informacje i opinie, przez co pozwala ich odbiorcom na świadome uczestnictwo w życiu publicznym, ale także pełniąc rolę swoistego stróża interesu publicznego, demaskując nieprawidłowości i nadużycia w działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. W ten sposób przyczynia się do kształtowania systemu wartości właściwego współczesnym społeczeństwom, określanym mianem otwartych. Trudno przecenić taką działalność. Nie można jednak nie zauważać także niebezpieczeństw związanych z pracą dziennikarza, który obarczony różnymi obowiązkami zawodowymi, ograniczeniami natury osobistej, działający pod presją czasu, pracujący nierzadko w warunkach dalekich od obowiązujących standardów, może wyrządzić krzywdę osobom, które znalazły się w centrum zainteresowania środków masowego przekazu czy to na skutek błędu czy niedopełnienia obowiązków.

Oddawana w ręce Czytelników publikacja stanowi próbę spojrzenia na prawo prasowe przez pryzmat praw i obowiązków dziennikarza. Dostrzegając wartość przysługujących mu praw, dzięki którym może skutecznie realizować zadania postawione przed prasą, należy jednak stanowczo podkreślić, że prawa te nie mogą być absolutyzowane, nie mogą być rozpatrywane w oderwaniu od obowiązków, z którymi pozostają w ścisłej zależności, oraz odpowiedzialności za społeczne skutki przekazywanych informacji i opinii. Tym bardziej, że skutki jego błędu albo niedopatrzania są trudne, a czasami wręcz już niemożliwe, do zniwelowania. Stąd też status prawny dziennikarza wyznacza całokształt okoliczności uwzględniających zarówno prawa, jak i ściśle związane z nimi obowiązki, bez których nie ma dobrego dziennikarstwa.

Zagadnienia przedstawione przez Autorów – ekspertów w swojej dziedzinie, pozwalają na weryfikację przydatności postanowień prawa

prasowego w pracy dziennikarza oraz na wskazanie możliwych kierunków jego zmiany, co ma istotne znaczenie w kontekście konieczności nowelizacji ustawy prasowej, której próby bezskutecznie podejmowane są już od niemal ćwierć wieku. Tym samym publikacja doskonale wpisuje się w debatę publiczną nad kształtem prawa prasowego i statusem dziennikarza w Polsce.

Wojciech Lis

Rozdział I

Determinanty działalności dziennikarza

Pojęcie dziennikarza na gruncie prawa prasowego

Dziennikarz, realizując zadania postawione przed prasą, żeby skutecznie móc się z nich wywiązać, z jednej strony został wyposażony w szczególne prawa, z drugiej został obciążony obowiązkami, których niedopełnienie wiąże się z pociągnięciem do odpowiedzialności. Przyjęcie takiego rozwiązania wynika z roli dziennikarza, który stanowi ogniwo pośrednie pomiędzy informacją lub opinią a jej odbiorcą i nierzadko narzuca mu swój sposób jej interpretacji bądź rozumienia. Z uwagi na charakter pracy oraz wpływ na opinię publiczną niezmiernie ważne jest zdefiniowanie pojęcia dziennikarza, nie jest to jednak zadanie łatwe.

Pojęcie dziennikarza zostało zdefiniowane w ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe¹ (dalej: pr. pras.) w art. 7 ust. 2 pkt 5, w myśl którego dziennikarzem jest osoba zajmująca się redagowaniem, tworzeniem lub przygotowaniem materiałów prasowych, pozostająca w stosunku pracy z redakcją albo zajmująca się taką działalnością na rzecz i z upoważnienia redakcji. Nie mniej istotne są związane z nim definicje redaktora, redaktora naczelnego i redakcji. Zgodnie z art. 7 ust. 2 pkt 6 pr. pras. redaktorem jest dziennikarz decydujący lub współdecydujący o publikacji materiałów prasowych, redaktorem naczelnym jest osoba posiadająca uprawnienia do decydowania o całokształcie działalności redakcji (art. 7 ust. 2 pkt 7 pr. pras.), a redakcją jest jednostka organizująca proces przygotowywania (zbierania, oceniania i opracowywania) materiałów do publikacji w prasie (art. 7 ust. 2 pkt 8 pr. pras.).

¹ Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.).

Podana przez ustawodawcę definicja dziennikarza wskazuje na dwie ich kategorie, które można wyróżnić ze względu na kryterium przedmiotowe (rodzaj i charakter podejmowanych działań); pierwsza obejmuje osoby zajmujące się redagowaniem, tworzeniem lub przygotowywaniem materiałów prasowych, pozostająca z redakcją w stosunku pracy, natomiast druga obejmuje osoby zajmujące się redagowaniem, tworzeniem lub przygotowywaniem materiałów prasowych na rzecz i z upoważnienia redakcji. W odniesieniu do pojęcia dziennikarza w pierwszym znaczeniu, chodzi o osoby trwale związane z redakcją, będące pracownikami etatowymi redakcji. W drugim przypadku chodzi o osoby współpracujące z redakcją na podstawie umowy innej niż umowa o pracę – z reguły umowy zlecenia lub umowy o dzieło, czy jakiegokolwiek innej umowy zobowiązującej. „W pierwszym wypadku o uznaniu za dziennikarza decyduje umowa o pracę, w drugim natomiast udokumentowana (legitymacja, zaświadczenie) nieetatowa współpraca z redakcją. Istnieje jeszcze trzecia grupa niewymieniana wprawdzie w art. 7 ust. 2 pkt 5 pr. pras., a mianowicie autorzy publikowanych materiałów dziennikarskich, niemający stałego związku z redakcją, który nadawałby im status dziennikarzy nieetatowych. Osoby te, mimo iż nie są w świetle prawa dziennikarzami, dostarczają jednak do publikacji materiały prasowe, dlatego też redakcja, przyjmując od nich materiał, powinna zażądać co najmniej oświadczenia, że autor działał zgodnie z zasadami obowiązującymi dziennikarzy”². W tym sensie pojęcie dziennikarza na gruncie prawa prasowego ma charakter otwarty. Potwierdza to zakres zadań nałożonych na dziennikarza, zaliczając do nich redagowanie, tworzenie lub przygotowywanie materiałów prasowych³. W tym sensie dziennikarzem jest zarówno osoba, która redaguje, czyli opracowuje (nanosi poprawki, dokonuje korekty pod względem stylistycznym i gramatycznym), zestawia i publikuje informacje prasowe, a także osoba, która tworzy, czyli kreuje materiał prasowy oraz osoba, która go przygotowuje, zbierając informacje i opinie, selekcjonując je, poddając krytycznej analizie i ocenie. W odniesieniu do tworzenia lub przygotowywania materiałów prasowych w grę

² B. Michalski, *Podstawowe problemy prawa prasowego*, Warszawa 1998, s. 77; L. Szot, *Wolność dziennikarzy w polskim systemie prawnym*, Wrocław 2003, s. 88.

³ „Materiałem prasowym jest każdy opublikowany lub przekazany do opublikowania w prasie tekst albo obraz o charakterze informacyjnym, publicystycznym, dokumentalnym lub innym, niezależnie od środków przekazu, rodzaju, formy, przeznaczenia czy autorstwa” (art. 7 ust. 2 pkt 4 pr. pras.).

wchodzi element twórczy, wymagający czegoś więcej niż tylko zredagowania informacji prasowej. Proces tworzenia lub przygotowywania wymaga bowiem przeprowadzenia złożonego procesu myślowego, polegającego na poddaniu wszechstronnej analizie zagadnienia, które stało się jego przedmiotem, próbie dostrzeżenia powiązań i zależności istniejących pomiędzy składającymi się na nie elementami, wzbogacony o jego ocenę, opinię, komentarz, próbę wskazania możliwych rozwiązań. W kontekście normatywnej definicji dziennikarza nie sposób zgodzić się z opinią mówiącą o tym, że do grona tego można zaliczyć wyłącznie osoby, które przygotowują własne (autorskie) materiały prasowe zawierające elementy twórcze przeznaczone do rozpowszechniania w środkach masowego przekazu⁴. Przyjęcie takiego rozwiązania wykluczałoby z zakresu tego pojęcia osoby, których działalność ogranicza się tylko do redagowania informacji prasowych. Dziennikarzem nie będzie natomiast adiustator i korektor tekstów, spełniający wyłącznie funkcje pomocnicze – techniczne, archiwista zatrudniony w archiwum redakcyjnym czy administrator zajmujący się przygotowaniem portalu internetowego. W związku tym zawodu dziennikarza nie można łączyć z pojęciem etatu, ograniczając go wyłącznie do dziennikarzy etatowych. Skoro ustawodawca wskazuje, że dziennikarzem jest zarówno osoba pozostająca z redakcją w stosunku pracy, jak i osoba współpracująca z redakcją, to oznacza to tyle, że dziennikarzem jest zarówno ten, kto jest zatrudniony w redakcji na pełnym etacie, jak i ten, kto jest zatrudniony jedynie na części etatu bądź w ogóle nie jest trwale związany z redakcją, a jednak prowadzi działalność na rzecz i z upoważnienia redakcji. Do grona dziennikarzy nie sposób natomiast zaliczyć osób niezwiązanych formalnie w żaden sposób z jakąkolwiek redakcją, zbierających materiały wyłącznie dla siebie po to, aby następnie je opublikować w formie książkowej lub w ramach cyklu artykułów⁵.

Definiując pojęcie dziennikarza, oprócz aspektów przedmiotowych, należy również zwrócić uwagę na aspekt podmiotowy, związany ze sposobom rozumienia wykonywanych zadań przez osobę zatrudnioną bądź tylko współpracującą z redakcją – dziennikarzem będzie wyłącznie osoba, dla której działalność związana z redagowaniem, tworzeniem lub przygotowywaniem materiałów prasowych stanowi podstawową

⁴ M. Siwicki, *Dziennikarz w ujęciu ustawy prawo prasowe – problematyka terminologiczna*, M. Praw. 2012, nr 20.

⁵ Zob. J. Sobczak, *Prawo prasowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 328.

Wojciech Lis – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Administracyjnego na Wydziale Zamiejscowym Nauk Prawnych i Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Tomaszowie Lubelskim; autor publikacji z zakresu prawa prasowego, bezpieczeństwa państwa, prawa policyjnego i prawa administracyjnego.

■ Książka stanowi wyjątkowe w polskim piśmiennictwie kompendium wiedzy na temat statusu prawnego dziennikarza. Jest to pierwsza na rynku wydawniczym pozycja odnosząca się do różnych aspektów pracy dziennikarza w kontekście jego praw i obowiązków, wynikających z prawa prasowego, karnego, cywilnego, administracyjnego, a także kodeksów etycznych i dokumentów międzynarodowych. Autorami publikacji są specjaliści z zakresu prawa prasowego, a wśród nich autorytety w dziedzinie omawianej problematyki.

■ W monografii przedstawiono aktualne stanowisko doktryny i orzecznictwo dotyczące w szczególności:

- granic wolności dziennikarskiej, m.in. w perspektywie zjawiska mowy nienawiści,
- praw i obowiązków dziennikarza, w tym obowiązku zachowania tajemnicy wynikającej z prawa autorskiego,
- zasad zatrudniania i wykonywania zawodu,
- odpowiedzialności cywilnej i karnej dziennikarza.

■ Opracowanie skierowane jest przede wszystkim do dziennikarzy, pracowników organów wymiaru sprawiedliwości, nauczycieli akademickich i studentów dziennikarstwa.

Uniwersytet Jagielloński

SERIA REKOMENDOWANA PRZEZ KATEDRĘ PRAWA WŁASNOŚCI
INTELEKTUALNEJ WYDZIAŁU PRAWA I ADMINISTRACJI UJ

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-264-3250-7

9 788326 432507

Cena 99 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.książki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9788326432507 W01P01